

teema – Jokin laaja asia tai ilmiö. Kirjoitustaidon kokeen kaikkia kirjoitusaiheita yhdistävä yläkäsite. Esim. onnellisuus, monikulttuurisuus, perinteet, eläimet, taide, vuorovaikutus. (ÄLY luku 2, 2.1)

aihe – Jokin rajattu aihealue, jota teksti käsittelee. Kirjoitustaidon kokeessa aiheita on 5–7 kpl. Esim. *onnellisuuteen vaikuttavia tekijöitä, onnellisuuden markkinat, onnellisuuden mittareita*. (ÄLY luku 2, 2.1)

näkökulma – Aiheen eri puolten käsittelyä. Mistä suunnasta kirjoittaja lähestyy aihetta? Esim. aiheesta onnellisuuden markkinat *millä tavoin onnellisuutta myydään ihmisille* tai *onnellisuus materiaalin kautta – voiko onnellisuutta ostaa?* (ÄLY luku 2.1)

tarkastelukulma – Valittu näkökulma koostuu tarkastelukulmista. Esim. näkökulmassa *millä tavoin onnellisuutta myydään ihmisille* voisi olla tarkastelukulmina suklaa tai elintarvikkeet ylipäättään, elektroniikka ja esim. puhelimet, vaatteet ja erilaiset palvelut. (ÄLY luku 2.1)

pohtiva teksti – Pohditaan valittua aihetta. Samalla ehkäpä syntyy uusia oivalluksia, teorioita tai johtopäätöksiä. Pohtivassa tekstissä voi esimerkiksi tutkia aihetta omien kokemusten ja laajemman näkökulman kautta (laajempi näkökulma = mitä muut ihmiset ovat kokeneet ja sanoneet ja mitä ilmiöitä yhteiskunnassa on nähtävissä). (ÄLY luku 2.1)

kantaa ottava teksti – Esitetään aiheeseen liittyvä mielipide. Kirjoittajalla on siis jokin kanta käsiteltävään asiaan. Tekstissä esitetään jokin pääväite ja sitä tuetaan monipuolisin perusteluin sekä hyödynnetään kielen tehokeinoja eli retoriikkaa, jotta lukija vakuuttuu. Jo tekstin otsikosta käy ilmi, millä kannalla kirjoittaja on aiheeseen. (ÄLY luku 2.1)

(tekstin) aloitus – Kirjoitustaidon vastauksen aloitus johdattelee lukijan tekstin aiheeseen ja näkökulmaan. Hyvä aloitus on melko tiivis ja houkuttelee lukemaan koko tekstin. Aloitustapoja on useita – tarinamainen aloitus, jossa kerrotaan vaikkapa jostakin oman elämän tapahtumasta, tietokirjamainen aloitus, jossa määritellään tekstin kannalta olennainen käsite, aineiston ulkopuolinen suora sitaatti, napakka väite tai herättelevä kysymys... (ÄLY luku 2.4)

(tekstin) lopetus – Kirjoitustaidon vastauksen lopetuksessa lopetetaan aiheen käsittely hallitusti. Älä siis tee äkkijarrutusta, äkkilaskua tai jätä lukijaa tyhjän päälle. Mieti, mistä olet kirjoittanut alussa ja käsittelykappaleissa. Voisiko sanottua tiivistää, tehdä synteesin? Joskus toimii viittaus tulevaisuuteen, kysymyksen esittäminen (erit. pohtiva teksti) taikka käsky tai kehote (kantaa ottava teksti). Monesti on hyvä palata lukemaan aloituskappale, jotta lopetuskappaleesta saa jotenkin ns. samaa sarjaa olevan. (ÄLY luku 2.4)

otsikko – Tekstin näyteikkuna. Tämän lukija näkee ja lukee ensimmäisenä. Yritä siis tehdä vaikutus! Hyvä otsikko tiivistää oivaltavalla tavalla koko tekstin ydinajatuksen. Hyvä otsikko on tyyliältään samaa paria kuin sitä seuraava tekstikin. Jos teksti on esimerkiksi höystetty huumorilla, myös otsikossa voisi toimia huumorin keinot. (ÄLY luku 2.4)

aineisto – Kirjoitustaidon kokeessa on 6–8 kokeen teemaan liittyvää aineistoa, joista tulisi käyttää ainakin kahta. (Kannattaa käyttää kahta aineistoa, koska kolme alkaa olla jo liikaa. Pääosassa tulisi olla kirjoittajan oma ajattelu.) Kun aineisto ”tulee tekstiisi” ensimmäisen kerran, esitele se perusteellisesti: tekijä, tekstilaji, otsikko, julkaisuaika ja -paikka. Tiivistä myös aineiston pääajatus lyhyesti, sillä lukija ei tunne aineistoa. Myöhemmissä viittauksissa riittää, kun viittaat aineistoon kirjoittajan (tai kirjoittajien) sukunimellä tai aineiston tekstilajilla (esim. *Kolumnissa todetaan, että* -). Aineistosta saat tekstiisi kiinnostavia faktoja, mielipiteitä tai jotakin pohdittavaa, jota voit kommentoida ja hyödyntää. (ÄLY luku 2.2)

omaaänisyys – Kirjoittaja kertoo omia ajatuksia, pohdintoja, kokemuksia ja mielipiteitä. Kirjoittaja voi myös hyödyntää tietotaitoaan esimerkiksi omista harrastuksista ja lukion opinnoista. Omaäänisyyttä on myös oma, persoonallinen kirjoitustyyli ja kekseliäs näkökulman valinta. (ÄLY luku 2.5)

sidosteisuus eli koheesio – Tekstin sisällön yhteenpunoituneisuus. Sidosteinen teksti etenee loogisesti ja sitä on helppo seurata. Pääajatus on kirkas, ja asiasta toiseen siirrytään luontevasti niin lausetasolla kuin kappaleetasollakin. Sidosteisuutta voi parantaa suunnittelemalla tekstiä ennen kirjoittamista sekä käyttämällä sidostesanoja (esim. pronomineja, konjunktioita ja synonyymeja). (ÄLY luku 2.3)

rakenneratkaisu – Esittämistapa. Millä tavalla lähestyt aihetta? Miten jäsennät ajatuksesi? Mistä aloitat ja miten lopetat, miten etenet siinä välissä? Rakenneratkaisuja ovat esimerkiksi yksityisestä yleiseen, yleisestä yksityiseen, kronologinen eteneminen, ongelmanratkaisu eli ongelman esittely ja ratkaisuehdotusten esittäminen sekä vertailu. (ÄLY luku 2.3)